

Етапи юридичного оформлення об'єднання УНР і ЗУНР

М. М. Мацькевич

кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького, заслужений юрист України

У статті досліджено етапи юридичного закріплення злуки УНР і ЗУНР, виділено три етапи юридичного закріплення злуки українських земель. Базуючись на вже існуючих наукових розробках з цієї проблеми, автор висвітлює характерні риси, притаманні кожному етапу інтеграційних процесів у взаємовідносинах між УНР і ЗУНР.

Ключові слова: УНР, ЗУНР, попередня (прелімінарна) домовленість, Акт злуки УНР та ЗУНР, етапи злуки УНР та ЗУНР.

В статье исследовано этапы юридического закрепления слияния УНР и ЗУНР, выделены три этапа юридического закрепления слияния украинских земель. Базируясь на уже существующих научных разработках по данной проблеме, автор освещает характерные черты, присущие каждому этапу интеграционных процессов во взаимоотношениях между УНР и ЗУНР.

Ключевые слова: УНР, ЗУНР, предыдущая (прелиминарная) договоренность, Акт соединения УНР и ЗУНР, этапы соединения УНР и ЗУНР.

In the scientific article by an author investigational the stages of the legal fixing of connection of UNR and ZUNR. During research three stages of the legal fixing of connection of Ukrainian earths are selected. Being based on already existent scientific

developments on this issue, an author lights up the personal touches, inherent every stage of integration processes in mutual relations between UNR and ZUNR.

Keywords: UNR, ZUNR, previous (preliminary) agreement, Act of connection of UNR and ZUNR, stages of connection of UNR and ZUNR.

Нормативне закріплення інтеграційних (об'єднавчих) заasad в суспільстві на сучасному етапі розвитку українського державотворення повинно базуватись не лише на існуючих нині потребах державо- і правотворення, а й на певних позитивних історико-правових традиціях, які раніше існували на українських землях.

Одним з таких прикладів історико-правового досвіду у сфері інтеграції українського суспільства є юридичне оформлення злуки УНР та ЗУНР, який продемонстрував приклад правової та політичної відповідальності органів влади УНР і ЗУНР за державотворчі процеси загалом та інтеграційні процеси зокрема. Це досвід консолідації українських земель у єдину державу в складних історичних умовах, якого, на жаль, бракує в сучасних умовах українського державо- і правотворення.

Саме тому тема обраного нами наукового дослідження важлива в історико-правовому аспекті та актуальна з точки зору правової й політичної відповідальності органів державної влади за консолідацію та зміцнення Української держави в сучасних умовах.

Варто зазначити, що проблема юридичного оформлення злуки УНР та ЗУНР була предметом дослідження представників історичної та юридичної науки. Її вивчали: О. А. Вівчаренко, О. Карпенко, В. В. Книш, М. В. Кугутяк, В. М. Куль-

чицький, В. С. Кульчицький, М. Р. Литвин, С. А. Макаруч, К. Є. Науменко, Б. Й. Тищик, С. Ярославин та ін.

Проте питання щодо визначення конкретних етапів юридичного закріплення злуки УНР і ЗУНР потребує додаткового наукового дослідження.

Отже, виходячи з вищенаведеного, метою нашої статті є дослідження конкретних етапів юридичного закріплення злуки УНР і ЗУНР. З мети випливають такі завдання:

- дослідження історико-правових передумов злуки УНР та ЗУНР;
- встановлення нормативної бази, яка закріпила інтеграцію УНР та ЗУНР в єдине державне утворення;
- визначення основних етапів об'єднання УНР та ЗУНР.

В. В. Книш, досліджуючи позитивну конституційно-правову відповідальність органів державної влади УНР та ЗУНР в період юридичного оформлення Акта злуки українських земель, виділив п'ять основних етапів об'єднання УНР і ЗУНР: 1) підготовчий етап (від 1 грудня 1918 р. до 3 січня 1919 р.); 2) етап «конституційно-правової оферти» з боку ЗУНР (від 1 грудня 1918 р. до 3 січня 1919 р.); 3) етап «конституційно-правового акцепту» з боку УНР (22 січня 1919 р.); 4) етап ратифікації «Акта злуки УНР і ЗУНР» (23 січня 1919 р.); 5) постратифікаційний етап (після 23 січня 1919 р.) [1, с. 158].

В основному поділяючи погляди В. В. Книша, вважаємо, що об'єднання УНР і ЗУНР відбувалося в три етапи:

підготовчий або ж прелімінарний етап – від 1 грудня 1918 р. до 3 січня 1919 р., на якому досягнуто попередньої домовленості про об'єднання українських земель в єдину державу. У листопаді-грудні 1918 р. відбулися за ініціативою властей ЗУНР переговори з керівництвом Української Народної Республіки. 1 грудня у Фастові укладено між Радою

державних секретарів ЗУНР і Директорією УНР так званий «Вступний (прелімінарний) договір про об'єднання», який передбачав «злуку обох українських держав в одну державну одиницю» [2, с. 158; 3, с. 91];

етап об'єднавчого волевиявлення з боку ЗУНР та позитивної відповіді з боку УНР у вигляді Універсалу Директорії УНР про об'єднання (злуку) УНР та ЗУНР – від 3 січня 1919 р. до 23 січня 1919 р. включно.

23 січня 1919 р. Українська Національна Рада одноставно прийняла Постанову «Про об'єднання Західно-Української Республіки з Українською Народною Республікою». Відповідно до змісту цієї Постанови, «Президія Національної Ради і Рада Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки мають честь подати отсим до відома Світлої Директорії і Правительства Української Народної Республіки, що Українська Національна Рада, яко найвищий законодавчий орган Західно-Української Народної Республіки, на торжественнім засіданні в Станиславові, дня 3 січня 1919 року, одноголосно рішила, що слідує: Українська Національна Рада, виконуючи право самовизначення Українського Народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішнім днем Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну одноцільну, суверенну Народню Республіку. Зміряючи до найскоршого переведення цієї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір між Західно-Українською Народною Республікою і Українською Народною Республікою дня 1 грудня 1918 року у Фастові та поручає Державному Секретаріатові негайно розпочати переговори з Київським правительством для офіналізованя договора про злуку. До часу, коли зберуться Установчі Збори об'єднаної Республіки,

законодатну владу на території бувшої Західно-Української Народної Республіки виконує Українська Національна Рада. До того самого часу цивільну і військову адміністрацію на згаданій території веде Державний Секретаріят, установлений Українською Національною Радою як її виконавчий орган. Підписані Президія Української Національної Ради та Рада Державних Секретарів подають се до відома Верховної Української Народної Республіки через окрему торжественну депутацію, зложеною з представників усіх державних чинників і усіх кругів населення Західно-Української Народної Республіки, а заразом висилають окрему комісію, що має з правительством Української Народної Республіки увійти в близкі переговори щодо способу зреалізованя вищенаведеної ухвали» [4].

Українська Національна Рада від ЗУНР обрала делегацію для поїздки до Києва, де 22 січня 1919 р. на Софіївській площі у присутності багатьох тисяч людей були зачитані вищевказана Постанова та Універсал Директорії про об'єднання, «злуку» обох держав і народів в єдину Українську Народну Республіку. В даному нормативно-правовому акті зазначалось, що «Іменем Української Народної Республіки Директорія оповіщає народ Український про велику подію в історії землі нашої української. 3-го січня 1919 року в м. Станиславові Українська Національна Рада Західної Української Народної Республіки, як виразник волі всіх українців бувшої Австро-Угорської імперії і як найвищий їх законодавчий чинник, торжественно проголосила злуку Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Народною Республікою – в одноцільну, суверенну Народню Республіку. Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила тую злуку при-

йняти і здійснити на умовах, які зазначені в Постанові Західної Української Народної Республіки від 3-го січня 1919 року. Однині воедино зливаються століттям одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина; Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Однині народ Український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду» [5].

23 січня 1919 року «Акт злуки» був одностайно ратифікований сесією всеукраїнського парламенту – Трудового конгресу, що відкрився в Києві. Більшість українських земель (крім Буковини і Закарпаття) возз'єдналися в єдиній незалежній державі. Трудовий Конгрес майже одностайно (проти проголосувало кілька лівих есерів і представників компартії) ухвалив Універсал про Злуку. ЗУНР було перейменовано в Західну область Української Народної Республіки (ЗОУНР). Державним гербом Соборної України став Тризуб [2, с. 158];

післяоб'єднаний етап – після 23 січня 1919 р. На цьому етапі панувало поєднання децентралізаційних та централізаційних тенденцій у державо- та правотворенні об'єднаної України.

Прикладом децентралізації можна вважати той факт, що 24 січня 1919 р. вийшов Закон Центральної Ради про національно-персональну автономію [2, с. 160].

Прикладом централізації виступало те, що, по-перше, 26 січня 1919 р. Директорія ухвалила Закон «Про Надзвичайні Військові Суди», а 4 серпня 1920 р. – нову

редакцію цього Закону. Надзвичайні Військові Суди запроваджувалися на територіях, оголошених на воєнному становищі, або в місцях, де проходили бойові дії. До складу суду входило 5 осіб. У його засіданні брали участь прокурор, захисник та секретар. Розглядалися справи як військових, так і цивільних осіб. Вироки, винесені Військовими судами, оскарженню не підлягали й виконувалися негайно. Засудженим до смертної кари дозволялося протягом шести годин після оголошення вироку звернутися з клопотанням про помилування до Директорії, а в діючій армії – до Головного отамана військ УНР. По-друге, було прийнято Закон від 14 лютого 1919 р. «Про порядок внесення і затвердження законів в Українській Народній Республіці», в якому Директорія зробила спробу встановити єдину процедуру законодавчого процесу в Україні [2, с. 160].

Таким чином, відповідно до етапів злуки УНР та ЗУНР у єдину державу, можна виділити особливості юридичного визначення конституційних повноважень та особливості розподілу позитивної (перспективної) конституційно-правової відповідальності органів державної влади УНР та ЗУНР в умовах формування й утвердження єдиної держави. До таких особливостей, на наш погляд, слід віднести наступні:

1) на етапі попередньої домовленості між органами державної влади УНР і ЗУНР мова йшла про плановану передачу основної частини владних повноважень з боку ЗУНР до компетенції державної влади УНР як єдиного центру. Відповідно попередня домовленість також мала на меті передачу значного обсягу позитивної (перспективної) конституційно-правової відповідальності до державної влади УНР;

2) відповідно на етапі юридичного оформлення волевиявлення ЗУНР ввій-

ти до складу УНР як адміністративно-територіальної одиниці утвердилась воля державної влади ЗУНР передати більшу частину владних повноважень та позитивної (перспективної) конституційно-правової відповідальності на користь УНР;

3) на етапі «конституційно-правової оферти» з боку УНР у вигляді Універсалу Директорії УНР про об'єднання (злуку) УНР та ЗУНР оформлено згоду центральної державної влади УНР перейняти на себе основну масу конституційних повноважень та конституційно-правової відповідальності за державотворчі та правотворчі процеси в об'єднаній Україні;

4) етап ратифікації «Акта злуки УНР і ЗУНР» Трудовим конгресом ознаменував легалізацію повноважень та відповідальності влади УНР в межах об'єднаної території України, а також добровільну їх передачу з боку ЗУНР;

5) післяратифікаційний етап ознаменувався пошуком балансу владних повноважень та конституційно-правової відповідальності між центральними органами державної влади УНР, з одного боку, та автономної влади ЗОУНР, з іншого боку. При цьому такий баланс сторони намагались забезпечувати через принцип поєднання централізації та децентралізації в управлінні державою.

Література

1. *Книш В. В.* Конституційне оформлення об'єднання УНР і ЗУНР: встановлення конституційних повноважень та конституційно-правової відповідальності за державотворчі процеси // *Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького.* – 2010. – № 1 – С. 48-55.
2. *Захарченко П. П.* Історія держави та права України: навч. посіб. для дист. навч. / П. П. Захарченко. – К.: Університет «Україна», 2005. – 208 с.
3. Історія держави і права України. Підруч. у 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина та В. Д. Гончаренко. – К.: Ін Юре, 2003. – Т. 2. – 580 с.
4. Постанова Української Національної Ради «Про об'єднання Західно-Української Республіки з Українською Народною Республікою» від 03.01.1919 р. // ІПС «Законодавство»: Історичні нормативно-правові акти.
5. Універсал Директорії Української Народної Республіки «Про об'єднання, «злуку» обох держав і народів в єдину Українську Народну Республіку» від 22.01.1919 р. // ІПС «Законодавство»: Історичні нормативно-правові акти.